

I. I. U.

II

1306

L

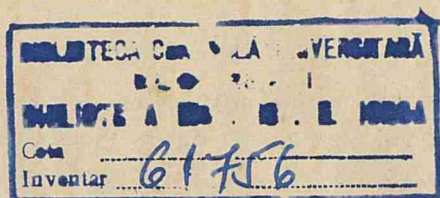

SVENSK TIDSKRIFT

SÄRTRYCK

Ji 1306 d

DEN ALBANSKA FRÅGAN

AF PROFESSORN VID BUKARESTS UNIVERSITET NIKOLAE IORGA

Redaktionen har från professor Nikolae Iorga, den framstående rumäniske historikern och nationalitetsfrågan — hvilken tidigare i Svensk Tidskrift utredd Balkankrisens allmänna historiska förutsättningar — emottagit nedanstående intressanta exposé öfver det albanska problemet. Som den uppmärksamme läsaren lätt finner, äro de framtidsperspektiv, professor Iorga där angifver såsom önskliga, i viss mån påverkade af de rumäniska nationalitetssträfvanden, för hvilka han i tal och skrift visat sig vara en entusiastisk representant.

I.

I senare hälften af september gingo albanska trupper till ett antal af 30—50,000 öfver den gräns, som skiljer det segerrika Serbien från det nya oberoende Albanien (om det nu blir furstendöme eller konungarrike) — en gräns, som skär tvärs igenom de forna turkiska sandsjakaten Ipek och Dibra, hvilka ha öfvervägande albansk befolkning. De utgjorde i själfva verket en hel armé, enär de förfogade öfver moderna kanoner och vapen af bästa slag. Då en stor del af de serbiska trupper, som lågo i garnison på de eröfrade områdena, hade demobiliserats, i enlighet med bestämmelserna i Bukarest-freden, måste Dibras besättning draga sig tillbaka till Kitchévo, ehuru den utgjorde omkring 10,000 man. De »segrande» albanerna fortsatte sin väg, hvilken tydligt nog visade, på hvilkas tillskyndan de handlade. Förstärkta med »komitadschis», bulgariska insurgerer, under anförande af män med kända namn, såsom Sandanski och Tjernopejev, och — om man får tro den serbiska regeringen, hvilken ju något litet bör känna sina dödsfiender — med kungliga bulgariska officerare till rådgifvare, styrde de kosan till Okhrida och Prizrend; sedan de satt sig i besittning af hela distriktet, visade de sig framför Monastir, den förnämsta staden

i det nyeröfrade serbiska Macedonien. Deras frammarsch hejdades först vid Resna, och det är märkvärdigt — om öfver hufvudtaget någonting i Balkanstaterna ännu kan förefalla märkvärdigt — att den första sammandrabbningen mellan dessa röfvare och serberna i deras egenskap af landets nya herrar skulle äga rum på alldeles samma ställe, där för fem år sedan tvenne unga officerare, af hvilken den ene numera icke är i lifvet, först höjde den ottomanska fanan till förmån för ett nytt Turkiet, byggdt på grundvalen af samhällliga rättigheter och politisk likställighet åt alla nationaliteter inom det pånyttfödda riket.

Serberna hade inom kort hämtat sig från den första förvirringen. En stark armé fick snart bukt med dessa friskaror, som endast till det yttre liknade soldater, men som i fråga om organisation och befäl saknade själfva elementerna af hvad som i längden betryggar segern. Albanerna hade hållit ihop i anfallet, men skingrades genast igen genom själfva framgången i offensiven, ty nu skulle de draga fördel af sin seger, sköfla byarna på sitt gamla vanliga sätt, bränna husen och massakrera invånarna, som inte ens gjort sig skyldiga till det brottet att på en gång vara serber och kristna. Någon batalj levererades icke, ty någon verklig fälttågsplan fanns ej. Den moderna krigskonsten har intet att göra med de strider, som utkämpades vid Okhrida, där inkräktarna företogo sig att göra motstånd och under det serbiska artilleriets eld till ett antal af flere tusen stannade på platsen.

Strax därefter tågade serberna vidare, gingo öfver Drin och satte sig i besittning af de viktigaste punkterna på andra sidan om den gräns, som Londondiplomaterna fastställt. För närvarande anstränga de sig att få detta faktum erkändt af det oberoende Albanien två skyddsherrar Österrike och Italien; den albanska regeringen i sin absoluta vanmakt (delvis beroende på den ständiga konflikten med »pretendenten» Essad) har emellertid protesterat emot att göras ansvarig för den redan tillbakasagna invasionen.

Sådana äro i korthet de händelser, som under en tidrymd af två veckor tilldragit sig i dessa fjärran dalar, där jorden är genomdränkt af människoblod och synes törsta efter mer.

Hvad förklaringen beträffar, så blir den olika allt efter olika synpunkter. För den ene iakttagaren är det ett utslag af det ränksmideri och det upphetsningsarbete, som Österrike i enlighet

med de traditioner hvare det har sin egentliga styrka, bedrifver på Balkanhalfön, som det ännu hoppas behärska genom att ännu mera söndra de emot hvarandra af naturen fientliga folken. För en annan äro bulgarerna de enda skyldiga: otåliga öfver att ha måst underkasta sig bestämmelserna i Bukarest-freden och ur stånd att öppet trotsa dem, skulle de använda albanerna i norr emot serberna, liksom de i söder, emot grekerna, begagna sig af det ungturkiska partiet, som, sedan det förlorat Adrianopel genom ett förfärligt nederlag, tror sig ha återvunnit det genom en seger. Andra slutligen se i denna nya blodiga konflikt följderne af diplomaternas notoriska okunnighet om Balkanförländerna, hvarigenom skapades ett ofärdigt och lifsodugligt Albanien, som icke kommer att unna sina grannar att vara i fred.

Utän tvifvel ha alla i sin mån rätt. I dessa plundringståg och massakrer, som påminna om de mest afskyvärda scener från medeltiden, Djsingis khans och Tamerlans människoslakt, finns det både österrikiska intriger, bulgarisk lust att ta revansch och albansk »nationalism». Men det finns också något annat och viktigare: det öde, som sedan sekler — ja, sedan begynnelsen — varit rådande öfver de gamla illyriska folken, hvilkas ättlingar i våra dagar utgöra den enda stat i världen, som, utan att äga regering och lagar, administration eller armé, för krig mot sina grannar och talar till Europa i namn af en nation.

II.

Emellan Adriatiska hafvets östra kust — med dess bräm af små öar, som tillåta fredlig skeppsfart, men i ännu högre grad erbjuda ett skydd åt dem, som vilja förhindra densamma — och det höga berget, grått, naket, sedan århundraden fullkomligt beröfvadt sina sparsamma skogar, ligger en strandremsa, som utgör en värld för sig och nästan saknar hvarje förbindelse med »das Hinterland», hvilket är isoleradt och vildt samt motsätter sig hvarje verkligt, djupare inflytande. När romarna besegrat de af den gamla drottning Teuta styrda sjöröfvarna, öppnade de stranden för handel med Italien, men de fingo aldrig riktigt bukt med de illyriska röfvarbanden, hvilkas »konungar» — såsom en Pyrrhus och en Agron — hufvudsakligen stödde sin makt på herraväldet öfver de macedoniska grannstäderna. Ehuru de af hamnarnas nya herrar lånade en stor mängd la-

tinska uttryck, eller tillräckligt mycket för att förvandla sin thrakiska dialekt till en halft latinsk munart, bibehöllo de dock sin gamla primitiva organisation, sina barbariska seder från urminnes tider, och förblefvo indelade i fullständigt oberoende klaner, hvilka alltid voro rivaler och stundom oförsonliga fiender. Slavernas inträngande förmådde lika litet som det långvariga romerska inflytandet att beröfva dem denna deras arfvedel af otamd ursprunglighet. Då slaverna efterträdde de östromerska byzantinerna på kusten, tillintetgjorde eller absorberade de (på några få undantag när) visserligen *den* del af befolkningen, hvilken talade det egendomliga slags latin, som nyligen utdött på ön Veglia; beträffande illyrierna, som nu kallade sig albaner (möjlig = »alpfolket»), lyckades de däremot icke ens göra en märkbar insats gällande i form af några nya glosor. Men måhända var det till följd af denna invasion, som deras hufvudmassa delade sig i de norrut boende *gegerna*, hvilket namn betyder »falkar», och *toskerna* i söder, med dialekter, som blefvo alltmera olika hvarandra. Grekiskan i handelsstäderna inuti landet förmådde ej heller att modifiera den en gång för alla fastställda karaktären hos denna ras.

Det finns i Europa också andra folk, som lefvat under det patriarkaliska klansystemet, nämligen skottar, irländare och rumäner. Dessa ha emellertid ända sedan medeltiden varit delaktiga af det högre organiserade lifvet i Europa. De ha haft furstar och konungar, förvandlat sina borgar till stora städer, skapat nationella kyrkosamfund och ägt en litteratur. Om så kunnat ske, på bekostnad af lokala och egenartade traditioner, så har det varit tack vare grannskapet till hafvet eller till en stor internationell flod. Det frankiska konungadömet har varit förebilden för de anglosaxiska staterna, för kunglighetens utveckling i Skottland och för samhällslifvets organisation på Irland och i Wales, liksom rikstanken vunnit anklang äfven i de slaviska länderna oah medverkat vid grundandet af furstendömena Valakiet och Moldau.

Albanerna däremot voro utestängda från kusten, och floderna som flöto genom deras eget område tillförde dem intet civilisatoriskt element. De förblefvo därför stelnade i en tradition, som var deras stolthet och glädje men på samma gång deras olycka såsom nation. Kustens herrar använde dem i tur och ordning som billigt soldatmaterial. På så sätt blefvo de först

byzantiner, sedan italienare i konungariket Neapels tjänst, sedan venetianare, allt under det de fortforo att innerst och i själfva verket vara helt och hållet albaner, tagande sina höfdingar och tvister i arf, med egna seder af blodshämnd och fred och en egen, mycket ytlig kristendom löst anpassad till grannarnas be-kännelse och biskopliga hierarki.

Mer än en gång angrepos de af andra grannar än kustbefolkningen, nämligen af Balkanfolken, hvilka foro uppför deras floder, medförande kejsardömetts idéer. När deras grannar, de rumänska valakerna, i 12:e århundradet gånge bulgarerna en dynasti, Aseniderna — en ny ätt af tsarer eller cesarer i kejsarnes stil — så inskränkte sig albanerna till att tjäna olika ätters pretenderer på Österns kejsarkrona. De stödde alltså den »bulgariska» stat kring Okhrida och Prespa, som skapades af Samuel och hans bröder på deras eget område; och de deltog, sedan den tillintetgjorts af Basileios Bulgardödaren, den blodige och segerrike kejsaren, i alla senare fruktlösa försök att återupprätta den.

Mot slutet af medeltiden eller i fjortonde och femtonde seklen synas de slutligen blifvit i stånd att tillägna sig vissa politiska idéer. Efter att ha efterträtt latinarna i Durazzo och bibehållit den hertigvärdighet som företrädarne där burit, stiga de ned från sina vilda berg för att sätta sig i besittning af städer och slott, hvilka de behärska som lagliga furstar — Prespa, Okhrida, Kroja — under det att Gammal-Serbien, jämte Prisjtina, Skopi (Yskyb) och Prizrend eröfrats af den slaviske tsaren Stefan Dusjan och blir fullständigt slaviskt, Skutari med större delen af kuststräckan (Dulcigno, Antivari, Budna) tillhör den Balchidiska dynastien, under beskydd af Venedig, hvars fana svajar öfver Alessio, och Valona (Avlona) lyder under helleniserade furstar, hvilka med stolthet bära de gamla byzantinska härskarenamnen. I söder är Arta, längre fram själfva Janina i händerna på *spaterna*, segerrika representanter för den toskiska grenen af albanernas folk, men dessa städer förblifva grekiska, dessa furstar ha ingen högre ärelystnad än att gälla för legitima efterträdare till de byzantinska despoterna i Epirus, och snart kommer en ny frankisk flodvåg från Kephalaria, ett kvarblifvet fragment af det neapolitanska väldet i dessa trakter, och sköljer bort dem.

Skanderbeg själf, nationalhjälten, tillhör rasen, men är ingen representant för densamma. Slavisk genom sin börd på mö-

dernet och genom sin faders förbindelser (denne kallar sig Ivan), grek till sitt tillnamn, Kastriota (»slottsherre»), turk genom den religion han som gisslan en gång måst antaga, soldnär hos Venedig, sedermera officer i konungens af Neapel armé, gift med en grekinna, ett politiskt verktyg för den ungerske riksföreståndaren Johan Hunyadys kristna återeröfringspolitik — det är svårt att se något speciellt albanskt i en sådan mans framträdande; till och med hans standar bär bilden af den byzantinska örnen.

Alla hans ansträngningar och strider resulterade dock till sist för hela Albanien, äfven för de albanska emigranter, som slagit sig ner i Akarnanien och Morea, i — det ottomanska öfverväldet. Det kom långsamt, tog det ena stycket efter det andra och lät öfverallt lifvet på platsen vara fullständigt orubbadt. Detta välde var i Konstantinopel, i handelsstäderna, på de stora allfarvägarna och vid gränserna romerskt, men i aflägsna provinser feodalt, begärande intet annat än skatter och nya, tappra janitsjarer. De nya herrarnas religion, krigets egen, var ägnad att behaga detta folk, som också i stor utsträckning afsvor sin tidigare tro. Detta tillät de mera framstående personligheterna att täfla med representanter för andra underkufvade nationer om att nå de högsta värdigheterna som vizirer och befälhafvare för sultanens »slafvar». Men män som Sinan, Ferhad eller Köprierna äro endast ottomanska fältherrar och dignitärer. De sakna äregirighet som albaner. Deras ursprungliga hembygd får ingen känning af deras upphöjelse och storhet. Den sekelgamla orörligheten hos detta patriarkaliska system utan historiskt värde störes icke däraf.

Icke mera blir detta fallet under det ottomanska väldets förfallsperiod, det adertonde och början af det nittonde århundradet, då bland de ståthållare, som litet hvarstädes afskudda sig sultanens ok, vid Donau såväl som i Anatolien, i Syrien som i Mehemet Alis Egypten, återfinnas de framträdande gestalterna af gegen Mahmud Budsjatli i Skutari och toskan Ali af Tebelen i Janina. Den senare ville bli hellenisk konung, och hans uppror mottogs med sympatier från den i pånyttfödelse stadda hellenismen.

De enda symbolerna för det albanska nationalmedvetandet under nittonde århundradet voro emigranter, som andligen lefde på andra civilisationer än i den ena och än i den andra ändan

af Europa, romantiker, lycksökare, som Essad, hvilken nyligen upptäckt, att han är alban, och — gyckelmakare. Stundom också friskareanförare som Issa Bolljetinatz eller agenter för den österrikiska propagandan som Ismail Kemal.

Upprorsförsöken mot turkväldet, i den mån de icke underblåsts utifrån, ha likväl ingen nationell karaktär. Man vill bara slippa laglig sammanhållning och fredlig europeisk ordning samt rädda de lokala traditionerna från en svunnen tid.

Under sådana förhållanden är det som österrikiska och italienska intressen i Europas namn upprätta regeringen i Valona för en ras, som icke var ett folk, och ett landområde, som icke var ett fädernesland.

III.

Albanien önskar endast ett: att icke styras alls. Det skulle resa sig mot sina egna höfdingar, om de begärde uppoffrandet af rättigheterna från en tid, som icke är vår. Och ju mera man vill forcera situationen, dess sämre kommer det att gå.

Men detta intresserar endast medelmåttigt rikets verkliga grundläggare. De hämta ingalunda sina ingifvelser ur principen om nationaliteternas rätt att respekteras öfverallt där de befinna sig på egen grund, alldeles oberoende af deras bildningsgrad. Med undantag för sina krigares tapperhet, som dock ofta är vildhet, och anorna hos en vacker ras, som reducerats till en eländig lott och redan förlorat en stor del af sitt fädernesarf, äga albanerna ingenting, som kan förskaffa dem den civiliserade världens sympatier. Men för Österrike var det nödvändigt, att Serbien icke blef strandägare vid Adriatiska hafvet, och för Italien, att denna fordom venetianska kust icke blef ett annex till det österrikiska Dalmatien. Och därför fick man detta stackars, sönderstyckade Albanien prisgifvet åt anarkien och utan minsta tillstymmelse till oegennyttig, verkligt skyddande förmyndarevård!

Skulle man kunnat göra något bättre, om dessa intressen icke öfverröstat alla andra? Helt säkert. Två andra lösningar hade varit att föredraga framför detta fragmentariska oberoende, som i själfva verket innebar att styckas och lämnas vind för våg och kommer att bli en ständig källa till konflikter; ty att låta ett folk förblifva i sin beroende ställning går an, men ingen-

ting är farligare, både för folket själf och för andra, än en partiell befrielse.

Balkanhalfön, som för närvarande består af Bulgarien, Serbien, Montenegro och — Albanien, för att inte tala om återstoden af Europeiska Turkiet, inrymmer ännu ett folk, hvars existensberättigande icke blifvit beaktadt, trots dess anor, som äro lika gamla som albanernas och grekernas, hvad beträffar dess väsentliga element, och äldre än slavernas och turkarnas. Detta har skett, trots det betydande antal samhällen det har spridda i Thessalien, Albanien och de nyligen till sultanens trenne besegrare afträdde delarna af Macedonien, och trots dess nära förbindelser med en stat af Rumäniens nuvarande makt och betydelse. Det är *kutso-valakerna*, byzantinernas och slavernas gamla »valaker», som själfva kalla sig »aromani» och tala en gammal rumänsk munart. Albanien har hundratusen, de öfriga äro fördelade mellan Serbien, Grekland och Bulgarien, som genom fördraget i Bukarest högtidligen förbundit sig att låta dem behålla den för dem egendomliga organisationen af kyrka och skola.

Det är icke endast ett folk af herdar, hvilket här för det mesta vill säga rika hjordägare, med vackra boningshus i städerna. Det finnes också en bourgeoisie, idog, sparsam, intelligent och ganska högt bildad samt mer än alla andra intresserad af fredens upprätthållande. Man träffar representanter för denna bourgeoisie öfverallt i Macedonien. Emedan den icke tillhör ett jordbrukande folk, är den mindre rotfäst än den slaviska, till hälften som bönder lefvande bourgeoisien, men har fastare förbindelser än den, så att säga, »flytande» grekiska. Dessutom har den uppmuntran, som Rumänien naturligt nog visat sina egna stamfränders moderna civilisationsarbete, skapat en talrik klass af »intellektuella», som hittills till större delen varit bosatta i Bukarest och andra städer i konungariket Rumänien, i egenskap af professorer eller lärare, köpmän, yrkesmän o. s. v. Under vissa omständigheter skulle de säkert gärna gå in på att återvända till hembygden, ty familjebanden ha bevarat sin fasthet.

Genom att förena och koncentrera dessa rumänier och anknyta dem och deras landområden till Albanien, som är så totalt i saknad både af det borgerliga och det intellektuella elementet, skulle man ha gjort ett helt annorlunda solidt arbete

än den provisoriska skapelse, beträffande hvilken Europa i dessa dagar redan måste konstatera, att om den också icke alldeles störtat samman, så knakar det åtminstone i fogarna på ett olycksbådande sätt.

IV.

Skulle detta nya Albanien, förstärkt med rumänska element, kunnat reda sig utan förmyndare, äfven om man tager i betraktande den dualism, som behöft någon tid för att finna en *modus vivendi*?

Det kan man tvifla på. Ett förmynderskap skulle nog ha tvingat sig fram. Men det kunde icke under några förhållanden ha blifvit Österrikes.

Som ägare till det slaviska Dalmatien och till de serbiska provinserna Bosnien och Herzegovina, som beskyddare af den katolska propagandan och frambringare af industriella billighetsartiklar, hvilka endast kunna finna afsättning i länder med ofullständig civilisation, såsom arftagare slutligen genom Wien till det romerska rikets och genom Budapest till de medeltida ungerska konungarnas traditioner, kan den habsburgska monarkien aldrig komma att enbart befordra ett folks naturliga utveckling. Den kommer alltid på ett ödesdigert sätt att vilja assimilera det med sig. Att anförtro den en nation betyder utan tvifvel att uppoffra densamma.

Och Albanien är, trots konsulernas och missionärernas verksamhet, mycket mindre skickadt än någon annan stat på Balkan att komma under österrikiskt välde. Österrike betyder framför allt ett administrativt system af det mest ingripande och tillkrånglade slag, den till sina verkningar kanske nyttigaste, men i fråga om tillvägagångssätt mest frånstötande byråkrati i världen. Wiens »Beamtentum» skulle ha ett enda företråde framför det nya eller det gamla Turkiets tröga och korrumpade ämbetsmannavälde: den ofelbara garantien för ögonblickligt och skoningslöst undertryckande af hvarje upprorsförsök.

Helt annorlunda ställer sig saken med Italien. Dess köpmäns förmåga af »penetration», att tränga igenom, dess inflytelserika konsulter, dess verksamma macedoniska polis äro bevis för att det icke fullständigt glömt Venedigs, Genuas och Neapels traditioner, icke helt förlorat de ovanliga fallenheter det gifvit prof

på under medeltiden. Det har ännu bibehållit tillräckligt mycket af sin svunna köpmanstid för att veta, hur man skall bära sig åt med österländska folkslag; dess impulsiva intelligens lika väl som själfva dess fel göra det ägnadt att spela en roll i denna kritiska del af Balkanhalfön, där sekler af långsamt verkande civilisatoriskt inflytande ge det rättigheter framför hvarje annan. För öfrigt, italienaren vinner ofta sitt mål genom sin samhällsbegåfning, men han har aldrig gjort sig skyldig till det afskyvärda, som kallas denationalisering. Och denna denationalisering skulle vara meningslös för den italienska politiken, som har att hålla sig till Adriatiska hafvet och aldrig kan eftersträfvä hegemonien på Balkan.

Skall man återkomma till endera af dessa två lösningar? I hvarje fall kommer den olyckliga erfarenheten från 1913 helt säkert icke att bli den sista af detta slag.

.....
CENTRALTRYCKERIET, STOCKHOLM 1913.
.....

VENFIGAT
1987

